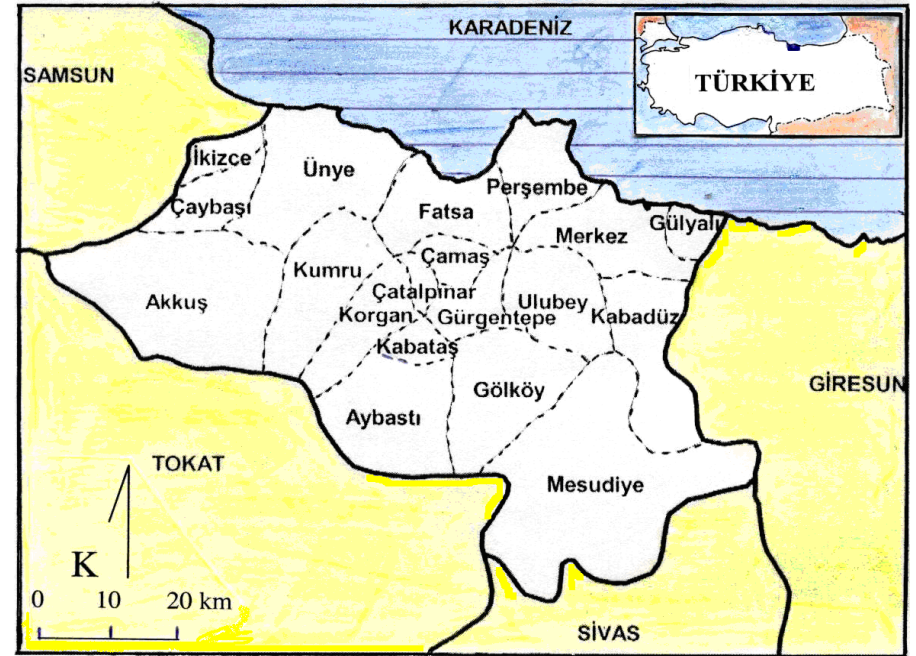

Karadeniz Bölgesinde Kırdan Kente Göç Sürecinde Etkili Olan Faktörler ve Sonuçları

*Prof. Dr. Cevdet YILMAZ
19 Mayıs Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
cyilmaz@omu.edu.tr*

Tablo 1. Ordu ilinde nüfusun gelişim seyri, kırsal ve kentsel nüfus oranları

SAYIM YILI	TOPLAM NÜFUS	ŞEHİR NÜFUSU	%	KIR NÜFUSU	%
1927	201.302	16.156	08,03	185.146	91,97
1935	283.054	20.342	07,19	262.712	92,81
1940	305.017	24.334	07,98	280.683	92,02
1945	333.008	27.056	08,12	305.952	91,88
1950	373.028	32.922	08,83	340.106	91,17
1955	407.687	39.655	09,73	368.032	90,27
1960	469.379	58.134	12,39	411.245	87,61
1965	543.863	83.585	15,37	460.278	84,63
1970	608.721	118.041	19,39	490.680	80,61
1975	664.290	148.737	22,39	515.553	77,61
1980	713.535	169.820	23,80	543.715	76,20
1985	763.857	220.067	28,81	543.790	71,19
1990	830.105	336.820	40,58	493.285	59,42
2000	887.765	416.631	46,93	471.134	53,07

Kaynak: DİE 2000 sayım sonuçları.

Tablo 2. DİE ve ETF'lere göre Ordu ilçelerinde toplam nüfus miktarının gelişim seyri.

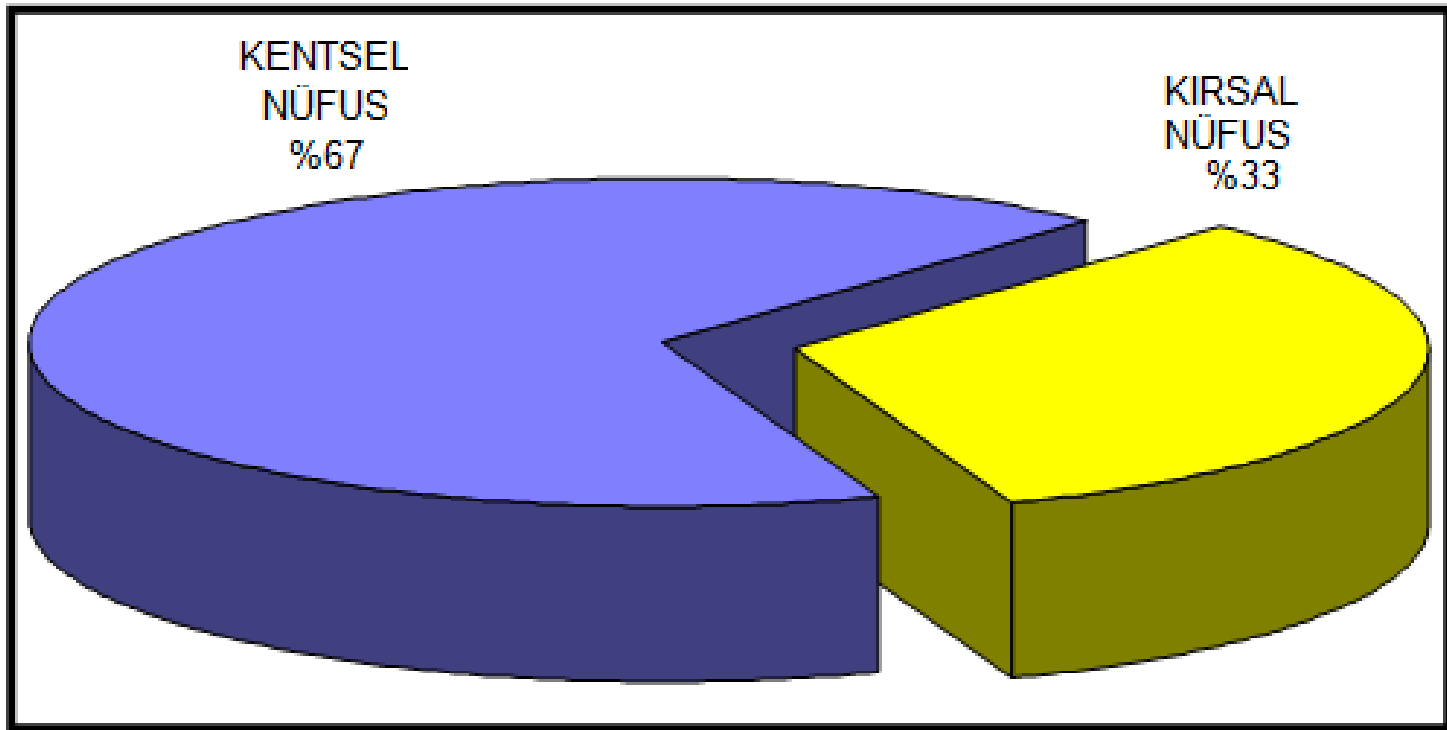
	DİE SAYIM SONUÇLARI			SAĞLIK OCAKLARI ETF VERİLERİ	
İlçeler	1980	1990	2000	2000	2004
Merkez İlçe	132.950	142.075	150.586	149.022	159.393
Akkuş	49.157	48.890	49.799	33.135	32.519
Aybastı	44.999	32.452	31.071	26.558	24.383
Çamaş	<i>Fatsa'da</i>	15.331	13.650	14.671	12.735
Çatalpınar	<i>Ünye'de</i>	17.165	23.192	18.513	16.326
Çaybaşı	<i>Ünye'de</i>	21.721	15.372	16.793	15.321
Fatsa	112.499	94.789	120.774	91.312	91.630
Gölköy	58.519	53.896	66.491	44.772	39.303
Gülyalı	<i>Merkez'de</i>	10.150	10.566	6.357	5.910
Gürgentepe	<i>Gölköy'de</i>	38.405	36.860	24.179	22.112
İkizce	<i>Ünye'de</i>	28.165	30.362	19.964	20.046
Kabadüz	<i>Merkez'de</i>	15.689	11.049	7.823	6.962
Kabataş	<i>Aybastı'da</i>	21.335	20.644	18.633	16.451
Korgan	31.139	36.699	41.628	38.419	35.746
Kumru	35.435	39.593	44.307	32.528	34.034
Mesudiye	34.264	22.786	28.551	11.020	10.461
Perşembe	48.311	44.128	37.512	33.574	33.597
Ulubey	39.822	37.698	29.227	27.695	22.873
Ünye	126.440	109.139	126.124	109.582	109.707
TOPLAM	713.535	830.105	887.765	724.550	709.509

Kaynak: DİE ve Ordu Sağlık İl Md. ETF verileri.

Tablo 3. Son iki sayım döneminde Ordu ilçelerinin kıır ve şehir nüfusları gelişim seyri.

	1990		2000		Artış oranı (°/°°)	Artış oranı (°/°°)
	Şehir	Kır	Şehir	Kır	Şehir	Kır
Merkez ilçe	102.107	39.968	112.525	38.061	9,71	-12,48
Akkuş	6.236	42.653	8.768	41.031	34,07	-0,85
Aybastı	17.143	15.309	14.326	16.745	-17,95	14,59
Çamaş	10.430	4.901	10.047	3.603	-3,74	-23,81
Çatalpınar	4.630	12.535	10.265	12.927	71,57	6,21
Çaybaşı	6.526	15.195	4.810	10.562	-30,50	-16,67
Fatsa	39.467	55.322	63.721	57.053	47,89	-0,32
Gölköy	18.149	35.747	24.162	42.329	28,61	14,58
Gülyalı	4.536	5.614	5.245	5.321	4,18	3,85
Gürgentepe	17.076	21.329	18.313	18.547	-3,02	-1,35
İkizce	6.078	22.087	10.427	19.935	8,08	9,95
Kabadüz	4.866	10.823	4.018	7.031	-19,14	-8,71
Kabataş	8.669	12.666	9.211	11.433	-1,65	-4,60
Korgan	13.171	23.528	15.587	26.041	16,84	10,15
Kumru	10.774	28.819	18.057	26.250	51,63	-9,33
Mesudiye	4.047	18.739	5.665	22.886	33,62	19,99
Perşembe	9.963	43.165	10.804	26.708	-1,61	-21,60
Ulubey	10.116	27.582	9.128	20.099	-14,13	-27,00
Ünye	42.836	66.303	61.552	64.572	29,74	-0,19
TOPLAM	336.820	493.285	416.631	471.134	17,99	-1,63

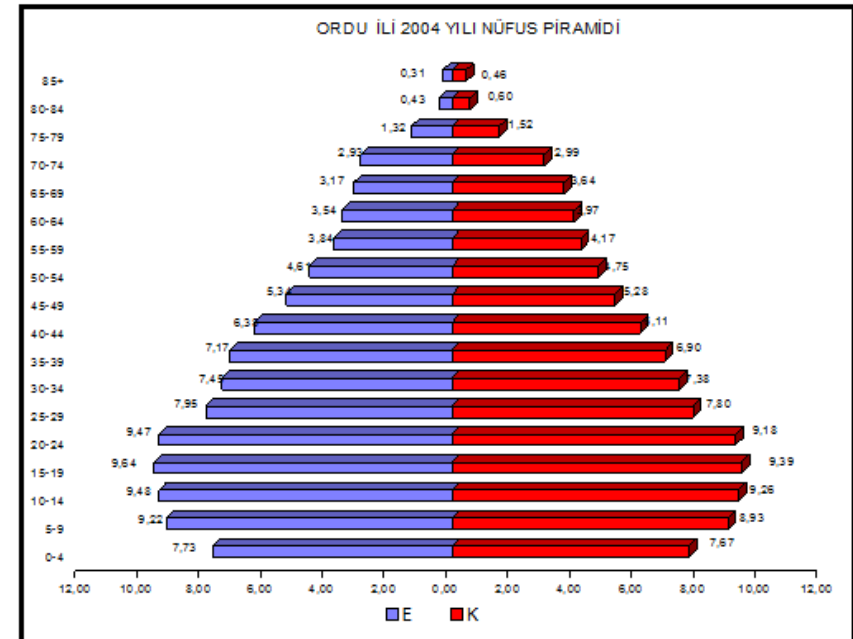
Kaynak: DİE 2000 verileri.

Şekil 2. ETF 2004 verilerine göre Ordu ilinde kentsel ve kırsal nüfus oranları.

Tablo 4. Ordu 'da nüfus aralıklarına göre köy büyüklükleri ve yıllara göre değişimi.

	SAYIM YILLARINA GÖRE KÖY SAYISI					
NÜFUS ARALIĞI	1970	1975	1980	1985	1990	2000
0-250	48	51	55	67	91	163
250-500	109	104	87	99	110	159
500-1000	177	179	172	157	167	118
1000-2000	168	197	157	145	111	45
2000 +	32	37	50	48	46	57
TOPLAM	534	531	521	516	525	543

Şekil 5. ETF verilerine göre Ordu ilinin 2004 yılına ait nüfus piramidi.

a) Tarlaların ekili halden dikili hale gelmesi

b) Fiziki coğrafya şartları (iklim ve yüzey şekilleri)

c) Nüfusun artması ve kendi kendine yeterliliğin bozulması

d) İletici / kolaylaştırıcı faktörlerin etkisi

- 1950'li yıllardan itibaren, karayolu ağının yaygınlaşmasına paralel olarak, en ücra köylere kadar Türkiye'nin hemen her
- yerinden başta İstanbul olmak üzere *büyük kentlere günübirlik ulaşım olanağının*
- ortaya çıkması iletilici faktörlerin başında gelmektedir. Kentlere daha önce göç etmiş
- kişilerin arkadan gelenlere ev ve iş bulmada yardımcı olmasını içeren *hısımlık ve*
- *hemşehrilik bağları* ise ikinci önemli faktördür. Bunların dışında iletişim ve
- haberleşme imkânlarının gelişmesi, özellikle **internetin yaygınlaşması**, gazete ve
- **televizyonların** etkisi vb. hususlar da diğer *iletici faktörler*

d) Şehrin cazibesi ve evlilik yoluyla göç

f) Daha kaliteli eğitim isteği ve buna eklenen taşınmalı sistem

g) Mevsimlik göçler;

- İnşaat işçisi olarak giden kişiler,
- Fındık tarımına bağlı olarak başka illerden gelenler,
- Gerek yurt içinden gerekse yurt dışından, daha önce bu bölgeden gitmiş kişilerin, özellikle fındık toplama mevsiminde yöreye gelmeleri şeklinde olan mevsimlik göçler,
- Yaz aylarında özellikle yukarı kesimdeki köylerin hayvancılık amaçlı, buna karşılık bütün kırsal kesimden daha önce kıyı kentlerine, büyük şehirlere ya da yurtdışına göç etmiş kişilerin tatil amaçlı olarak yaylalar sahasına yaptıkları mevsimlik göçler,

- **Eğitim - göç ilişkisi:** Son yıllarda uygulamaya konulan *taşımali eğitim sistemi* tüm Türkiye kırlarında olduğu gibi Ordu'da da bir hareketliliğe neden olmuştur. Köy nüfusları azaldıkça ilköğretim okulları kapatılmış, çocuklar taşımali sistemle en yakındaki merkez köy, kasaba veya şehirlere taşınmaya başlanmıştır.
- Ordu gibi dağlık-engebelik arazi yapısının egemen olduğu, kış şartlarının da çetin geçtiği yerlerde ulaşım güçlölkle yapılmakta, ev ile okul arasındaki mesafe uzadıkça bu zorluk daha da artmakta, çocuklar perişan olmaktadır. Kasaba ve şehirlerde toplanan okullara gitmekte zorlanan bu çocuklar için birçok aile kışın evini terk ederek okulların bulunduğu merkezlere yerleşerek **eğitim göçüne** katılmışlardır.
- Zamanla taşımali sistem servislerinde öğrenci azaldıkça maliyet artmış, geri kalan öğrenciler için artan bu maliyet de yine aileleri göçe teşvik etmiştir. Gerek bu, gerekse Ordu gibi kışın ölü sezonda zaten yapacak bir işin bulunmaması gibi etkenlerle aileler çareyi şehre göç etmekte bulmuşlar, tıpkı büyük şehirlerdeki gibi yazın köylerine fındık toplamak için gelip gitmeye başlamışlardır.

- ***İstihdam - göç ilişkisi:*** Karadeniz kıyılarının tümünde görüldüğü gibi Ordu sahil kesiminde de yapılaşma sürmekte, bu da önemli miktarda kişinin inşaat işlerinde çalışmalarına imkân vermektedir. Sanayi olmasa da inşaat işçiliği kırsal nüfusun kıyıdaki kasaba ve şehirlerde çalışmasında etkili olmaktadır. Buralarda tecrübe kazanan işçilerin önemli bir kısmı ise daha sonra büyük şehirlere yönelmektedir.

- ***Ekonomik durum - göç ilişkisi:*** 1980 öncesinde nispeten kendine güvenenler, dönüş ihtimaline karşı az çok geride bir şeyleri olanlar şehre göç ederken, 1980 sonrasında niteliksiz ve fakir köylü nüfus da şehre göç etmeye başlamıştır. Bundan dolayı 1980 öncesinde daha çok kademeli göçler varken, son 25 yıldır göçler doğrudan son varış yerine yapılmaktadır.
- Orta yükseltideki köylerde daha çok ailelerin göçü görülürken, yüksek köylerde bireysel (erkek) göçü (gurbetçi göçü) hâlâ önemlidir. Orta yükseltideki köylerde fındığın dışındaki geçim kaynakları hızla ortadan kalktığı için aileler artık yoksulluğa dayanamamaktadır. Yukarı köylerde ise yaylacılık, hayvancılık ve arıcılık gibi faaliyetler kısmen getiri sağlamaya devam etmektedir. Bu nedenle buralardaki göç daha çok ek gelir ihtiyacından doğmaktadır. Bu da ailenin tümünden ziyade her aileden bir veya iki kişinin bireysel (ve daha çok geçici olarak) göç etmesi sonucunu doğurmaktadır.

- ***Tarım alanları - göç ilişkisi:*** Nüfus arttıkça ve çekirdek aileye geçildikçe arazi parçalanmakta ve küçülmektedir. Ayrıca miras yolu ile bölünme de devam etmektedir. DİE (1997) verilerine göre kıyı kuşağında arazilerin % 90'ı 25 dekardan azdır. Arazi büyüklüğü en fazla olan grup 11-20 da arasında arazisi olanlardır. Ordu ili genelinde 100 da'ın üzerinde arazisi olan 571 hane vardır. Buna karşılık 10 da'ın altında arazisi olanların sayısı 26.413 hanedir.

- **Fındık - göç ilişkisi:** Ordu'da kıyı kuşağının hemen gerisinde bulunan köylerin tamamının geçimi fındığa bağlıdır. Fındığın veriminin yıldan yıla az veya çok oluşu ve fiyatı insanları doğrudan etkilemektedir. Fındığın iklimle ilişkisi, fiyatla ilişkisi hep istikrar istemekte, istikrarsızlık ise insanları göçe zorlamaktadır.
- Geçmişten günümüze büyük bir hızla çevredeki ormanlar yok edilip fındık tarlası haline getirilmiştir. Şimdi ormanın da sınırına gelindiği için fındık bahçelerinin daha fazla büyümesi, dolayısıyla daha fazla gelir elde edilmesi mümkün gözükmemektedir. Hattâ tarıma uygun olmayan arazilerin de fındık bahçesi haline getirilmesi nedeniyle erozyon ve selleri tetiklenmiş, mevcut fındık tarım alanlarının bir kısmı da bu yolla tehlike altına girmiştir.
- Köylerde gelir ihtiyacı arttıkça bağ, bahçe ve tarlaların fındık bahçesine dönüştürülmesi sonucu daha önce sebze ve mısır yetiştirilen alanlar ortadan kalkmıştır. Böylece fındık kuşağındaki insanların yiyecek ekmek için dışarıya muhtaç hale gelmeleri ilginç bir durum ortaya çıkarmıştır; Fındıktan daha fazla gelir elde etmek için bağ ve bahçesini fındığa ayıran insanlar, fındıktan elde ettikleri gelirin önemli bir kısmını yine ekmek ve sebze için harcamaya başlamıştır. Özellikle fındık toplamak için gurbetten gelenler, fındıktan elde edecekleri paranın çoğunu fındık hasadı ve izinleri esnasında gıda harcaması olarak tüketmektedirler.

•Fındıkta verim de çok önemlidir. Ordu'da fındığın verimi yaklaşık 56 kg/da'dır. Türkiye ortalaması 77 kg/da olup, bu rakamlar İtalya'da 158 kg/da, ABD'de 85 kg/da'dır. Türkiye'de verim düşüklüğünün nedeni ağaçların yaşlı olması ve bilimsellikten uzak tarım tekniklerinden kaynaklanmaktadır. Köyler boşaldıkça ve sadece yaz mevsiminde fındık toplamaya gelenlerin sayısı arttıkça fındık bahçelerinin bakımı da aksadığı için bu durum üretim ve fındıktan elde edilen gelirin daha da düşmesine neden olmaktadır.

- ***Ulaşım - göç ilişkisi:*** Ulaşım geliştikçe göç artmaktadır. Günümüzde tüm Türkiye’de olduğu gibi Ordu’da da her kasabadan her gün büyük şehirlere doğru kalkan otobüsler vardır ve bunlar göçlerde müthiş bir kolaylık sağlamaktadır. İletişim ve haberleşme imkânlarının gelişmesi yanında hısımlık ve akraba ilişkilerinin de etkisi ile göç katlanarak artmaya devam etmektedir.
- Türkiye’de ulaşım geliştikçe sadece kentler değil, tüm kırsal alanlar büyük kentlerin, özellikle de İstanbul’un doğrudan pazarı haline gelmiştir. Bu durum kırsal kesimin kendi yağıyla kavrulma dönemini sona erdirdiği gibi, dışarıya daha da bağımlı hale getirerek gelir-gider dengesini alt üst etmiştir. Sadece fındık geliri değil, başka ek gelir varsa o bile kırsal kesim insanına yetmez olmuştur. Bugün ilçe merkezlerindeki fırınlarda pişirilen ekmeklerin yol boyunca köylere servis edilmesi, köylünün bu ekmeğe muhtaç olması, kısaca ***temel gıdası olan ekmeği bile üretemiyor olması*** çok düşündürücüdür. Artık köylü pazara bir şey getirmemekte, fakat buna karşılık her şeyini pazardan alarak kendi kendine içinden çıkılması zor bir ortama sürüklenmektedir.

- 1987 yılında ihale edilen ve 2007 yılında resmi açılışı yapılan Karadeniz Sahil Yolu; bölgedeki ulaşım arz ve talebini yeniden düzenlemesi yanında, sebep olduğu nüfus hareketleri ve bunlara bağlı kentsel gelişme ve değişimler üzerindeki etkileri nedeniyle çok yönlü olarak ele alınması gereken bir konudur. 4,2 Milyar Dolar maliyetiyle Türkiye'nin en büyük altyapı projelerinden biri olan bu yol, Batıda Samsun'dan başlayarak doğuda Sarp Sınır Kapısı'na kadar 542 km uzunluğa sahiptir. Çarşamba Ovası ve Perşembe Yarımadası hariç genellikle kıyı çizgisini takip eden yol, toplam nüfusları 1.500.000'i bulan 5 il ve 30 ilçe merkezinden geçmekte, ayrıca Türkiye ile Kafkaslar ve Orta Asya'yı birbirine bağlamaktadır.

- **Sosyal güvenlik - göç ilişkisi:** Kırsal kesimde aileler artık kızlarını sosyal güvencesi olmayan kişilere vermek istememektedirler. Bir sosyal güvenceye sahip olmak ise ancak kentlerde istihdamla mümkündür. Dolayısıyla, evlenmek isteyen gençler kentte iş bulmak zorunda oldukları gibi, bu süreç daha yeni evlenmiş çiftlerin bile kente göç etmesi sonucunu doğurmaktadır.
- **Yurt dışına göç:** Yukarıda sıralanan tüm bu faktörler Ordu ilinden sadece büyük şehirlere değil, başta Batı Avrupa ülkeleri olmak üzere, yurt dışına da çok sayıda kişinin göç etmesine neden olmuştur.

- **Arıcılık – göç ilişkisi:** Ordu'nun özellikle yüksekte yer alan ilçelerinden önemli miktarda insan *arıcılıktan* geçimini sağlamaktadır. Arıcılık 1980'lerde önem kazanmış ve gittikçe yaygınlaşarak binlerce kişi için ek kazanç kapısı olmuştur. Ordu yöresinde arıcılar mayıs ayında, fındık bahçelerinin ilaçlanmaya başlanmasından hemen önce köylerinden ayrılarak kovanları ile birlikte Doğu ve Güneydoğu illerine gitmektedirler. Bunların bir kısmı sonbaharda köylerine dönerken, bir kısmı da gittikleri yerden Mersin, Antalya ve Muğla'ya geçerek oralarda *kışlamaktadırlar*. Terör nedeni ile Doğu illerine gidiş son yıllarda azalmakla birlikte *arıcılık göçü* adı verilen bu hareket artarak devam etmektedir. Ordu'da 1997 yılı Köy Envanter Etütlerine göre 554 köyün 402'sinde arıcılık yapılmaktadır. Bu köylerdeki yaklaşık 2500 hane modern arıcılıkla uğraşırken, bunların da yaklaşık 2.800'ü gezici arıcılık yapmaktadır.

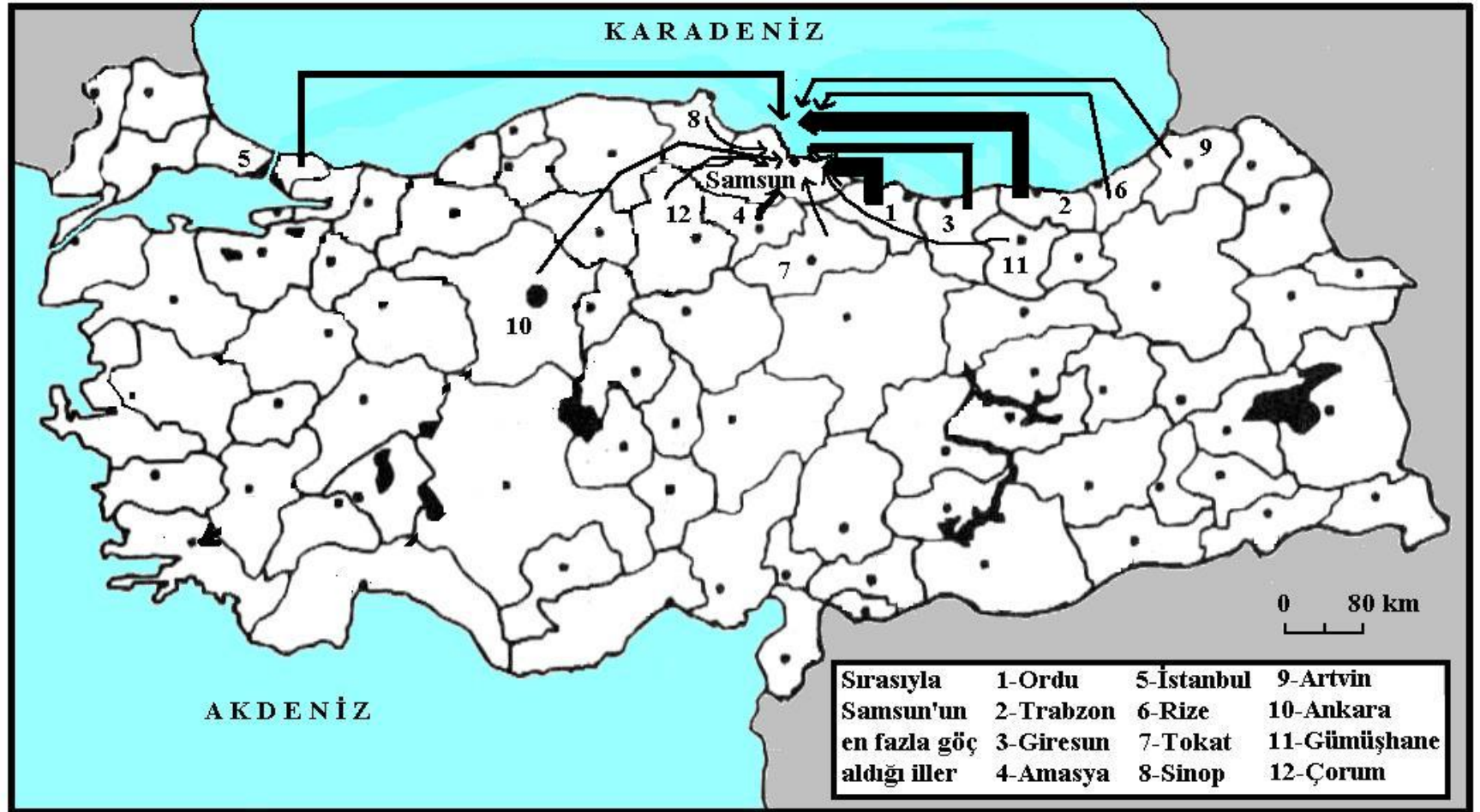
- ***İnşaat işçiliği - göç ilişkisi:*** Ordu ilinin yüksek kesimlerinde yer alan köyler, daha aşağıdaki fındık kuşağı köylerinden ekonomik yapı bakımından farklıdırlar. Yükselti nedeni ile fındığın yetişmediği bu köylerde halkın bir kısmı ormancılık işlerinde çalışırken, bir kısmı da yaylacılıkla bağlantılı olarak hayvancılık ve arıcılık yapmakta, bir kısmı da mısır ve patates yetiştiriciliği gibi tarımsal faaliyetlerle uğraşmaktadır. Bu kuşakta geçmişte orman işleri önemli sayıda işçiyi istihdam ederken, son yıllardaki teknolojik gelişmelerin ormana girmesi ile işgücüne ihtiyaç azalmış, ormanda uzun süreli çalışma imkânı da ortadan kalkmıştır. İşte bu köylerde yaşayan genç insanlar köylerinden kopmadan, ek gelir temin etmek amacıyla mevsimlik göçe katılmaktadırlar. Bunların en önemli uğraşları Ankara, İstanbul gibi büyük şehirler ile Akdeniz ve Ege kıyılarında yer alan kent ve kasabalarda inşaat işçiliğidir.

Tablo 13. DİE (2000) verilerine göre Ordu dışında yaşayan Ordu doğumluların büyük şehirler ve komşu illere göre dağılımı.

	Toplam	Erkek	Kadın
İstanbul'da	224.254	127.311	116.943
Samsun'da	38.969	17.289	21.680
Ankara'da	28.803	15.927	12.876
Kocaeli'nde	20.197	11.330	8.867
İzmir'de	13.303	7.553	5.750
Bursa'da	7.702	4.028	3.674
Tokat'ta	5.735	2.721	3.011
Antalya'da	5.392	3.379	2.013
Giresun'da	4.921	2.253	2.668
Zonguldak'ta	3.129	1.654	1.475
Trabzon'da	2.985	1.523	1.462
Sivas	1.347	776	571
Sinop'ta	1.011	597	414

Bir Örnek; Doğum yerlerine göre Samsun il nüfusu

- 1980 sayım sonuçlarına göre Samsun'da başka ilde doğanların sayısına bakıldığında Trabzon 26.331 kişi ile birinci sırada geliyordu. **Bunu 18.889 kişi ile Ordu izlerken**, Giresun (8.029), Rize (5.232) ve Sinop (4.736) ilk beşe giren diğer illerdi. Samsun dışından gelenlerin % 25'i Trabzon, % 14'ü Rize, % 12'si Ordu, % 9'u Giresun ve % 7'si Gümüşhane'den geldiklerini belirtmişlerdir.
- **2000 yılı sayımında Samsun ili dışında doğup da Samsun'da yaşayanlar içinde en yüksek paya 38.969 kişi ve % 3,2'lik oranla Ordu ili doğumlular sahiptir.** Ordu ilini % 2,9'luk oranla Trabzon ili takip etmektedir. Bu illeri sırasıyla Giresun, Amasya, İstanbul, Rize, Tokat, Sinop, Artvin, Ankara, Gümüşhane, Çorum, Erzurum, Sivas, Alanya ve Bayburt izlemektedir. **1980-2000 yılları arasında geçen 20 yıllık sürede Ordu ili doğumlular Trabzon ili doğumlulara geçmiştir.** Bunun başlıca sebepleri; aradan geçen zaman içinde Trabzon'un da ekonomik açıdan bir miktar gelişme göstermesi yanında Trabzon doğumluların Samsun'a değil doğrudan batı illerine göç etmesi ile ilgilidir. Bu durum Trabzon-Samsun-İstanbul şeklinde özetlenebilecek "*kademeli göçler*"in yerini Trabzon-İstanbul şeklindeki "*doğrudan göçler*"in alması ile ilgilidir. Bu durum Ordu ve Giresun gibi diğer iller için de geçerlidir.

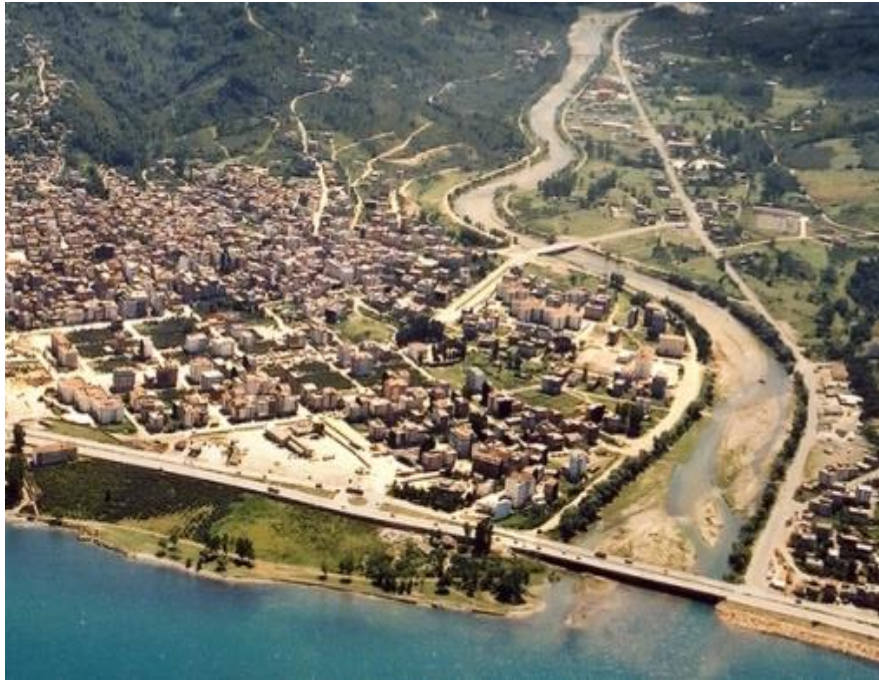

İlginiz için teşekkür eder, saygılarımı
sunarım.

C. Yılmaz